

Moen Biosphere Reserve

UDVIKLINGS- OG HANDLEPLAN FOR MØN BIOSFÆREOMRÅDET

**MØN
BIOSFÆRE**

Titel: Udviklings- og handleplan for Møn Biosfæreområdet (Moen Biosphere Reserve)

Denne udviklings- og handleplan er udgivet af Vordingborg Kommune, Afdeling for Strategi og Implementering, Biosfære Sekretariat

Titelfoto: Thomas Ix

Fotos: Morten Pihl, Elo Mortensen, Søren Larsen, Jens Refstrup, Tom Axelsen, Thomas Ix, Annette Tenberg, Vordingborg Kommune

Moen Biosphere Reserve

UDVIKLINGS- OG HANDLEPLAN FOR MØN BIOSFÆREOMRÅDET

Møn er som ø og lokalsamfund allerede rodfæstet i de udviklingstanker, der ligger bag UNESCOs biosfæreprogram. Mennesker, myndigheder og virksomheder har en grundlæggende respekt for den natur, de bor i og en forståelse for naturens bidrag til den lokale økonomi.

I det forberedende arbejde har vi allerede dokumenteret en række aktiviteter, der falder i tråd med den bæredygtige udvikling, som Møn Biosfæreområdet arbejder for. Nu vil vi bruge biosfæreprogrammet som det samlede og retningsgivende vision for disse aktiviteter og som udgangspunkt for det kommende samarbejde på tværs af aktørerne.

Denne første udviklings- og handleplan for Møn Biosfære fokuserer på fire hovedelementer:

1. Skabelse af en driftsorganisation og et velfungerende samarbejde på tværs af aktørerne
2. Promovering af biosfære ideen i lokalsamfundet og for de besøgende
3. Samarbejdet med UNESCOs biosfære netværk
4. Planlægning og gennemførelse af de første konkrete udviklingsprojekter.

Udviklings- og handleplanen er det vigtigste arbejdsredskab i samarbejdet med UNESCOs revision af biosfæreprojektet, som foretages hvert 10'ende år. Processen dokumenteres ved interne årlige rapporter samtidig ved at udviklings- og handleplanen revideres hvert femte år. På den måde fastholder vi alle på den retning, der er sat.

Udviklingsplanen tager udgangspunkt i de tre hovedfunktioner i UNESCO biosfæreprogrammet "Bevarelse, Læring/Support og Udvikling" og sætter dem i relation til Møn Biosfæres udpegede indsatsområder: Land, Vand og Den mørke nattehimmel.

Forandringer tager tid. Derfor er denne form for langsigtet ledelse og planlægning nødvendig. Vordingborg Kommune forpligter sig med denne Udviklings- og handlingsplan til at arbejde med både den langsigtede strategiske planlægning, den operationelle planlægning og gennemførelse af specifikke aktiviteter.

Jan Michelsen

Udviklingsdirektør Vordingborg Kommune og formand for Advisory Board Møn Biosfæreområde

Vordingborg, februar 2017

INDHOLD

1. Om Møn Biosfæreområdet

Vision

Naturen

Kulturen

Mennesker, udvikling og læring i Møn Biosfæreområdet

2. Organisation og samarbejde

Ophæng og forankring

Derfor er biosfære ordningen et godt redskab

Den internationale forankring af Møn Biosfæreområdet

Det lokale partnerskab i Møn Biosfæreområdet og Advisoryboard

2.1 De involverede fora, forankring i lokalsamfundet

Biosfære sekretariat

Brandingworkshops: *Telling our own story*

Ambassadørnetværk

Erhvervsnetværk

Signatur event for Møn Biosfæreområdet

Kommunikation

3. Bevarelse i Møn Biosfæreområdet

Projekter på land i Møn Biosfæreområdet, 2016-2022

Projekter for vandområder og arter i Møn Biosfæreområdet, 2016-2022

Den mørke nattehimmel; Implementering af Dark Sky Park og Community, 2017-18

4. Udvikling og projekter

Nordisk Biosfærecentrum

Udviklingsprojekter

5. Læring og support

Udeskole

Skovhjælpere

Guise-/ambassadøruddannelser

Videnskabelige konferencer

6. Internationalt samarbejde

Participation in and support of the UNESCO biosphere network in 2017

7. Bilag

I. OM MØN BIOSFÆREOMRÅDET

Vision

Vores vision er, at det foreslåede Møn Biosfæreområde bliver et internationalt kendt eksempel for bæredygtigt forvaltet skandinaviske kystnatur. Vi vil afprøve og vise metoder der forener bevarelsen af den biologiske mangfoldighed med naturens bæredygtige brug. Vi har givet Møn Biosfæreområdet det motto: "Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen".

Da Vordingborg Kommune i 2015 tog initiativ og gik i dialog med UNESCO om potentialer og udformning af et biosfæreområde på Møn, var det startskuddet til at skabe Danmarks første biosfæreområde.

Med denne handleplan kan vi konstatere, at Møn Biosfæreområde er blevet en realitet. Unik og velbevaret natur og kultur, forvaltet efter nationale og internationale konventioner, et stærkt lokalt partnerskab og den store opbakning fra lokalbefolkningen er fundamentet for de kommende års udviklingsarbejde, som denne handlingsplan udfolder i det følgende kapitler.

Kapitel 1 fortæller om vores største ressourcer: naturen, kulturen og mennesker i Møn Biosfæreområdet.

Kapitel 2 handler om forankring og organisering af det lokale samarbejde og Møn Biosfæreområdets ophæng nationalt og i UNESCOs forskellige faglige netværk.

Kapitlerne 3, 4 og 5 beskriver konkrete projekter og aktiviteter, der relaterer sig til UNESCOs tre centrale værdier for biosfæreområder: bevarelse (af naturen, landskaber og biodiversitet), udvikling (af bæredygtig brug af land, naturturisme etc.) og læring og support (undervisning, uddannelse, sociale arbejdspladser og tilførelse af viden igennem forskning).

Vi har i de sidste to år mødt stor opbakning fra UNESCOs MAB Council, den danske UNESCO-nationalkommission; det nordiske MAB netværk og biosfæreområder i vores nabolande. Kapitel 6 fortæller hvordan vi vil samarbejde med de nye internationale netværk til gavn for Møn Biosfæreområdet og en bæredygtig fremtid.

Udnævnelsen af Danmarks første biosfæreområde på Møn vil vække bred national og international interesse. Vi er sikre på at kunne yde et relevant bidrag til den nationale landdistriktsudvikling. Igennem beliggenheden mellem de europæiske storbyer København, Malmø, Hamborg og Berlin, vil vi sætte et markant aftryk på Femern Bælt og Øresunds regionen.

Udnævnelsen af Møn Biosfæreområde understøtter Vordingborg Kommunes Vision 2030 og vil, sammen med udnævnelsen som Dark Sky Park og Community, være med til at skabe de bedste rammer for realiseringen af Kystdestinationen Møns Klint, som er del af den nationale turismestrategi for de danske kyster.

Naturen

Det forslåede Møn Biosfæreområde omfatter øen Møn, de omkringliggende øer og vandområder og bygges op omkring natur- og kultur værdierne på land, vand og den mørke nattehimmel. Med en størrelse på 450 kvadratkilometer og Møns Klint som bærende naturikon repræsenterer den landskaber og naturværdier af international betydning og de fleste danske naturtyper på både land og i vandet.

Geomorfologien og geologien i området og mangfoldigheden af vandområder med fersk-, brak- og saltvand har skabt unikke miljøer for en rig biologisk variation, der indeholder en lang række rødlistede arter.

Fem hoved landskabstyper indgår i det kommende biosfæreområde:

- Møns Klint og Høje Møn
- De vestmønske istidslandskaber med moræner, dødishuller, hat-formede bakker, smeltevandsaflejringer og tunnel dale.
- Postglaciale landskaber, skabt igennem erosion og transport af materiale, som strandvolde og strandenge.
- Østersøen, fjorde og nor.
- 185 km kystlinje med forskellige landskabsformer, som stadig er under stor forandring.

I det udpegede biosfæreområde indgår 4 Natura 2000 områder samt dele af et femte, der både dækker kerneområder og bufferzoner. Tilsammen udgør disse arealer 19.299 hektar af Møn Biosfæreområdet, svarende til 42%. De omtalte Natura 2000 områder indeholder seks EU-habitatområder, en kun delvis, et EF-fuglebeskyttelses område og dele af Ramsar områder.

Desuden indgår to udnævnelser af international geologisk interesse (GeoSites), fire nationale geologiske interesseområder (NGI) og fire Nationale kystlandskaber (NK) samt dele af to vildtreservater.

Møn og Nyord er i begyndelsen af 2017 blevet udnævnt som Danmarks første Dark Sky Park og Community¹ med den mørkeste nattehimmel i regionen, hvor der på klare nætter kan kigges igennem mælkevejen til den næste galakse.

Kulturen

De arkæologiske og kulturhistoriske værdier² er store i det kommende Møn Biosfæreområde. Både byerne og det åbne land rummer en righoldig kulturhistorisk arv, der vidner om menneskets påvirkning af omgivelserne igennem tiderne. Derfor indgår kulturarven på lige fod med naturens potentialer i det udpegede biosfæreområde.

Den årtusindgamle udvikling som overvejende agerbrugs-samfund er forblevet grundlaget for det sammenhængende kulturlandskab. Nærheden til havet har fremmet fiskeri, søfart og handel og medvirket til oprettelse af havne og købstaden Stege. Liselund Park er en af nordens mest kendte romantiske haveanlæg, anlagt i oplysningstidens ånd og direkte nabo til den vilde natur ved Møns Klint. Industritidens minder vidner om det erhvervsliv, der har været kendetegnet for de danske øer i de sidste 100 år: landbruget, sukkerindustrien og fiskeriet.

Der er stor folkelig interesse for at bevare kulturmiljøerne og dermed den lokale identitet. Det understreges at der ikke tilstræbes "museumslandskaber", men miljøer hvor gammelt og nyt beriger hinanden og hvor formidling og læring bidrager med nye aspekter til biosfæreområdet udvikling.

1 <http://darksky-moen.dk/da/>

2 <http://www.moen-atlas.dk>

Mennesker, udvikling og læring i Møn Biosfæreområdet

Der bor ca. 10.000 mennesker i det udpegede Møn Biosfæreområde. Øerne og især den østlige del af Møn er kendetegnet ved et befolkningstilbagegang - en udvikling som er typisk for de mindre øer i Danmark. Ifølge Vordingborg Kommunes befolkningsprognose³ forventes yderligere nedgang i befolkningstal på Bogø: (-7,3 pct.), Midtmøn (-6,5 %) og Østmøn (-19%).

Et af de centrale mål med Møn Biosfæreprojektet er derfor at bidrage til bedre livsvilkår for lokalbefolkningen igennem uddannelse, fokus på sundhed, livskvalitet og arbejdspladser. Vi vil sikre, at den unge generation vil vende tilbage og bosætte sig i Møn Biosfæreområdet, fordi de i en unik kystnatur vil finde et levende samfund med gode boliger, adgang til arbejdsmarkedet og skoler til deres børn. Vi vil nå dette mål ved at tage udgangspunkt i og støtte op omkring de initiativer det aktive lokalsamfund allerede engagerer sig i dag, og som er afspejlet i aktivitetsoversigten i bilagsmaterialet.

Befolkningen i det mønske ø-rige er kendt for at være aktive og kreative ildsjæle, og et bredt funderet foreningsliv værner om naturen og kulturarven. Samtidig findes en bred palet af moderne samtidskunst og kultur, med f.eks. en kunsthall af international format, en verdenslitteraturfestival, højskoler, frie og kommunale skoler og institutioner. Samfundet er engageret

i lokalråd og foreninger, og mange giver som frivillige en hånd hvor det er nødvendigt.

Småvirksomheder og kreative iværksættere bosætter sig på Møn og er ofte de bærende kræfter bag "nyt liv i gamle huse". De overtager tidligere landbrugsejendomme eller historiske byhuse og åbner gallerier, arbejdende værksteder, caféer eller overnatningssteder, anlægger æble- eller vin plantager, dyrker grønsager eller fremstiller oste eller håndlavede chokolader. På den måde er der opstået et levende miljø af "nanovirksomheder", der supplerer de traditionelle erhverv, skaber oplevelser for de besøgende og har høje ambitioner vedrørende kvaliteten af deres produkter.

Landbruget og lokale producenter vil blive inspireret og inddraget i Møn Biosfæreområdet igennem udviklingsprojekter, der kobler naturens pleje med lokalproduktion og dyrkning af egnsspecifikke afgrøder og sorter. Antallet af lokale producenter vil vokse når afsætningsmuligheder og procentandel af lokale sorter/produkter på producenternes og butikernes hylder vokser. Det er et stort ønske at bevare det lokale erhvervsfiskeri ved at fokusere på bæredygtige fangstmetoder og lokalt salg af årstidens frisk fangede fisk. Adgang til lokale, bæredygtigt fremstillede fødevarer vil blive et stærk brand og dermed fremtidssikre Møn Biosfæreområdet.

Lokale kvalitetsfødevarer er også et vigtigt led i den naturnære turisme i Møn Biosfæreområdet, der vil være kendetegnet af, at den konsekvent indtænker naturens beskyttelse i udviklingen og gennemførelse af turisterhverv, events og oplevelser. Møn Biosfæreområdet er godt på vej ved f.eks. at udvikle alternativer til den klassiske bil- og badeferie igennem vandring, cykling, kajaksejlsads, de sejlene cykelstier om bord på veteranskibe, Fishing Zealand og Dark Sky stjerne-kikker oplevelser, der fokuserer på at komme væk fra hverdagens stress og "hjem" til moder natur. Naturen forandrer sig langsomt og tilbyder derfor alsidige rum til at puste ud og finde fordybelse. Møn Biosfæreområde vil dyrke "det konstante i det hurtige moderne liv" og lære mennesker at leve i balance med naturen uden at forringe den.

"Viden og engagement" er de centrale begreber i Møn Biosfæreprojektet. Igennem læring og træning fra børnehaver, skole, uddannelse til jobtræning og virksomhed vil Møn Biosfæreprojektet forbinde børn og voksne med naturen. Viden er der også brug for i forhold til monitorering, metoder og effektmålinger af vores beskyttelses- og naturplejeindsatser. Derfor vil Møn Biosfæreprojektet skabe kontakter til universiteter og forskere, der kan understøtte den lokale naturforvaltning og pleje.

3 <https://vordingborg.dk/media/2037996/befolkningsprognose-2016-2029.pdf>

2. ORGANISATION OG SAMARBEJDE

Ophæng og forankring

Biosfæreservater er omfattet af UNESCO's MAB (Man and Biosphere) program, der er FN's organisation for uddannelse, videnskab og kultur. Biosfæreområder er modelområder for bæredygtig udvikling, og det er UNESCOs Man and Biosphere Council, der godkender forslag for biosfæreområder fra de nationale regeringer. Initiativer for biosfæreområder kommer fra lokale aktører, det vil sige, fra mennesker der lever og arbejder i området.

Det godt forankrede lokale samarbejde mellem aktørerne driver Møn Biosfæreområdet, men der er samtidig behov for en regional, national og international støtte, bl.a. af finansiel art og igennem videnstilførelse.

Derfor er Biosfæreprogrammet et godt redskab

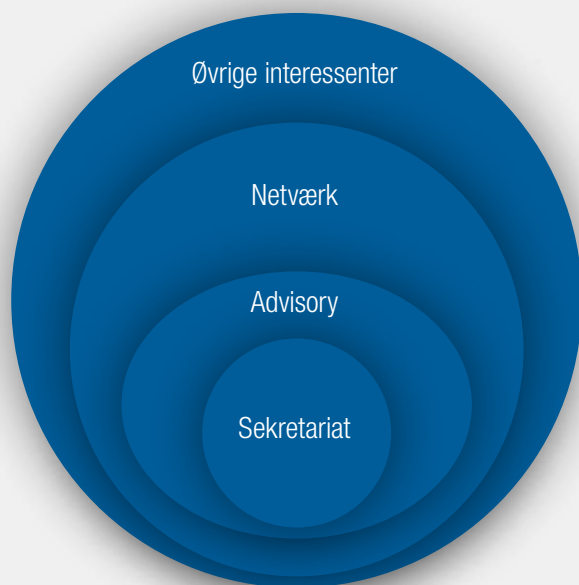
Møn Biosfæreprojektet er et lokalt mødested for videndeling, diskussion, planlægning og konkrete projekter. Mange aktørernes interesser kan understøttes og opfyldes her, baseret på lokal viden og ved yderligere support, viden og ressourcer udefra. På denne måde vil kendskabet om Møn Biosfæreområdet nå ud til partnere i regionen, nationalt og til vores nabolande, herunder andre biosfæreområder, som bl.a 'Vattenriket' i Kristianstad i Sverige, til UNESCO i Paris og til det nordiske netværk NORD MAB.

Vordingborg Kommunes ansøgning vedrørende Møn Biosfæreområdet er blevet anbefalet af den danske UNESCO nationalkommission og behandles af MAB Council i Paris. Desuden er Vordingborg Kommune, som tovholder for det første biosfæreområde i Danmark, blevet tilbudt en plads i ledelsesgruppen for det nordiske netværk af biosfæreområder Nord MAB.

Den internationale forankring af Møn Biosfæreområdet

Det lokale partnerskab og forankring af Møn Biosfæreområdet

Politisk ophæng:

Udvalget for Økonomi,
Planlægning og Udvikling,
Kommunalbestyrelsen

Netværk:

Ambassadører
Erhvervspartner
Lokalråd
Miljørådet
Formidlernetværk

Advisory Board

BESKRIVELSE OG OPGAVER

Vordingborg Kommune er den ansvarlige offentlige myndighed bag det udpegede Møn Biosfæreområde. Igennem Advisory Boardet sikres, at udviklingsplanen og de udpegede projekter sættes i værk og gennemføres af de lokale partnere.

Advisory Boardet er ikke et forum for interessevaretagelse, men et forum for de personer og organisationer, der arbejder konkret med projekter og aktiviteter i udviklingsplanen. Generel interessevaretagelse sker gennem Vordingborg Kommunes Miljøråd; hvor Møn Biosfæreområdet vil blive implementeret.

Advisory Boardet samles for et år ad gangen, relateret til de aktuelle arbejdsopgaver og projekter.

2016⁴ har været præget af ansøgningsprocessen, og derfor har sammensætningen været fokuseret omkring centrale aktører og interesser. 2017⁵ vil handle om udviklingsplanen og konkrete projekter samt implementering af Møn Biosfæreområdet.

Fremover vil kommende års Advisory Board blive udpeget på årets sidste møde, således at Advisory Board 2018 bliver udpeget december 2017 med henblik på at dække dette års aktiviteter.

Det er planen på den måde at skabe en voksende gruppe af mennesker med forskellig ekspertise, der kan bidrage til realiseringen af Møn Biosfæreområdet. Dog vil stat og kommune altid være repræsenteret ved Naturstyrelsen Storstrøm og Vordingborg Kommune som hhv. lodsejer, myndighed og projektejer. Advisory Boardet dækker også de kompetencer som UNESCO har valgt som fokusområder for biosfæreområder: bevarelse, læring, support og udvikling. Myndigheder, virksomheder og frivillige vil være repræsenteret. Der tilstræbes en lige fordeling mellem kvinder og mænd.

OPHÆNG I ØVRIGT

Advisory Boardets sparringspartnere er Vordingborg Kommunes miljøråd og lokalrådene i biosfæreområdet. Desuden vil sekretariatet etablere et ambassadørnetværk af frivillige og et erhvervsnetværk, når projektet godkendes af UNESCO. Biosfære sekretariatets opgave er at promovere Møn Biosfære for lokale og besøgende, være kontakt for UNESCOs biosfære netværk og udføre udviklingsprojekter i det kommende Møn biosfæreområde.

⁴ Advisoryboard 2016, se bilag side 25

⁵ Advisoryboard 2017, se bilag side 25

2.1 DE INVOLVEREDE FORA, FORANKRING I LOKALSAMFUNDET

Biosfæresekretariat

I Vordingborg Kommunes afdeling for Strategi og Implementering er der ansat en koordinator, som har forestået ansøgningsprocessen i 2016, og i 2017 arbejder med implementering og kommunikation af Møn Biosfæreområdet.

I forbindelse med udnævnelsen af Møn Biosfæreområdet oprettes et varigt biosfæresekretariat, hvor koordinatoren sammen med projektledere for udviklingsprojekterne og bidrag fra kollegaer fra andre kommunale afdelinger og samarbejdspartnere varetager følgende opgaver:

- Implementering og organisering af det internationale Biosfæresamarbejde
- Netværks-samarbejde lokalt
- Udviklingsprojekter for Møn Biosfæreområdet
- Formidling, kommunikation og branding

Brandingworkshops⁶: *Telling our own story*

Kommunikation er en af nøglestrategierne for opbakning til og udvikling af Møn Biosfæreområdet.

UNESCOs MAB Council har stillet en værktøjskasse til rådighed som kommunikerer de centrale budskaber, vækker engagement og begejstring og fremmer lokale initiativer. Sammen med de såkaldte "Udflugter i Møn Biosfæreområdet" bidrager brandingworkshops til den brede lokale information og involvering. Brandingworkshops tilbydes lokale foreninger og andre frivillige sammenslutninger, som ønsker at blive Møn biosfære-ambassadører. De kan anvendes i forbindelse med etablering af det lokale erhvervsnetværk. Det er målet at sprede kendskab til Møn Biosfæreområdet til befolkningen og gæster igennem gode eksempler på vellykkede bæredygtige initiativer, der forbinder mennesker og naturen. Brandingworkshops kan hjælpe med at finde og italesætte 'vores egne historier'; se mere under overskrift "signatur event".

6 Se bilag af første branding workshop på side 25-33

Ambassadørnetværk

Biosfæresekretariatet har stor glæde af samarbejdet med de mange engagerede frivillige, der i høj grad bidrager til kendskab om naturens arter og beskyttelse af disse, som hjælper med bevarelse og formidling af kulturarven, løser vigtige opgaver indenfor miljø og samfund samt bidrager til skabelse af den lokale identitet og sammenholdet.

Derfor vil der i det kommende Møn Biosfæreområde blive dannet et ambassadørnetværk, dels for at kreditere de frivilliges store arbejde og dels for at understøtte lokale pleje- udviklings- og formidlingsprojekter. Netværket er åbent for alle foreninger, ildsjæle og borgere der giver Møn Biosfæreområdet en håndsækning i naturen, kulturen og samfundet. Som introduktion tilbydes interesserede gennemførelsen af en brandingworkshop, hvor den lokale aktørs virke sættes op i forhold til Møn Biosfære projektets værdigrundlag og aktiviteter. Ambassadørtitlen må bæres af foreningernes medlemmer, der er aktive i f.eks. naturpleje og formidling overfor andre borgere og turister. Det samlede ambassadørnetværk vil deltage aktivt i udviklingen af Møn Biosfæreområdet ved at medvirke i konkrete projekter og i formidlingen m.v. Der vil der blive organiseret

årlige netværksmøder, studieture og/eller foredrag. Ambassadørnetværket vil blive markedsført i forbindelse med aktiviteter, igennem f.eks. pressemeddelelser, på Møn Biosfæreområdets hjemmeside og Facebookgruppe. Henvendelse vedr. ambassadørskabet rettes til Møn Biosfæresekretariatet.

Erhvervsnetværk

Brands rettet mod forbrugere er uundværlige midler til at opbygge en tæt relation og identifikation mellem kunde og produkt. De spiller en enorm rolle i vores alles hverdage, idet de opfylder et behov for sammenhørighed eller at være del af noget større. I biosfære sammenhængen kan vi lade os inspirere af stærke brands i forhold til at fortælle vores egen stærke historie om de bæredygtige tiltag, som vi ønsker at fremme. Dele af erhvervslivet i det kommende Møn Biosfæreområde har allerede udtrykt et ønske om at medvirke i udviklingen af Møn Biosfæreområdet ved at skabe og/eller medvirke i projekter der fremmer naturen, ved at gå hånd i hånd med virksomhed.

Det bliver det kommende erhvervsnetværkets første og fornemmeste opgave at medvirke i udarbejdelse af optagelses-

succeskriterier og målbare resultater for bæredygtig virksomhed i Møn Biosfæreområdet. Deltagelse i erhvervspartnerkab vil fremme en aktiv og ansvarfuld bevidsthed for at skabe balance mellem brug og beskyttelse af naturen. Det vil så være muligt at indarbejde et stærkt brand, hvor den høje kvalitet og de unikke historier er grundlaget for produkter "Made in Møn Biosfæreområdet".

Deltagelse i erhvervsnetværket og dermed brug af Møn Biosfære logoet i egen virksomhed skal være garanti for, at der arbejdes med tiltag, der fremmer naturen og miljøet i Møn Biosfæreområdet. Det kan også ske ved at yde økonomiske bidrag til gennemførelse af projekter, der skaber balance mellem naturen og dens brug. Erhvervspartnerne vil blive tilbudt hjælp til udvikling af virksomhedens biosfæreprofil, oplæring af personale i storytelling om Møn Biosfæreområdet samt deltagelse i udviklings- og markedsførings tiltag.

Signatur event for Møn Biosfæreområdet

Møn Biosfæreområdets genkendelige varemærke - hvad er det, der gør, at hele verden får kendskab til Møns Biosfæreområdet? Det skal være et projekt med særlige kvaliteter: det skal være af global interesse, skabe positiv omtale; alle synes godt om det og kan være en del af det, om de er borgere eller besøgende; det skal have en tydelig og synlig positiv effekt på naturen, og det skal give afkast til erhvervslivet, livskvalitet og sundhed for dem der bor i Møn Biosfæreområdet.

Signaturprodukter vil indeholde "genetikken" af Møn Biosfæreområdet.

'MØN BI-OSFÆRE'

En 1/3 del af alle afgrøder bestøves af bier. Livet på jorden vil næppe kunne overleve uden dem. Men især antallet af vilde bier falder markant, også i Danmark. Baseret på den nyeste danske forskning om de vilde biers tilstand og trivsel vil Møn Biosfæreområdet bidrage til at skabe bedre vilkår for bierne. Her er plads til både honningbierne, der leverer råstof til mange dejlige bi produkter, og til de vilde bier, som sikrer vores artsrige natur. Vi kan alle sammen, børn som voksne, gøre noget for bierne, i naturen, i vores haver som i byer og i det åbne land. På den måde kan vi bidrage til at sikre arternes mangfoldighed og bestøvning af vores afgrøder, frugttræer, blomster og bær.

Møn Biosfæreområdet vil slutte sig til nationale netværk og indlede samarbejde omkring den aktuelle forskning. Det undersøges hvor vidt der kan trækkes en national konference til det kommende Møn Biosfæreområde.

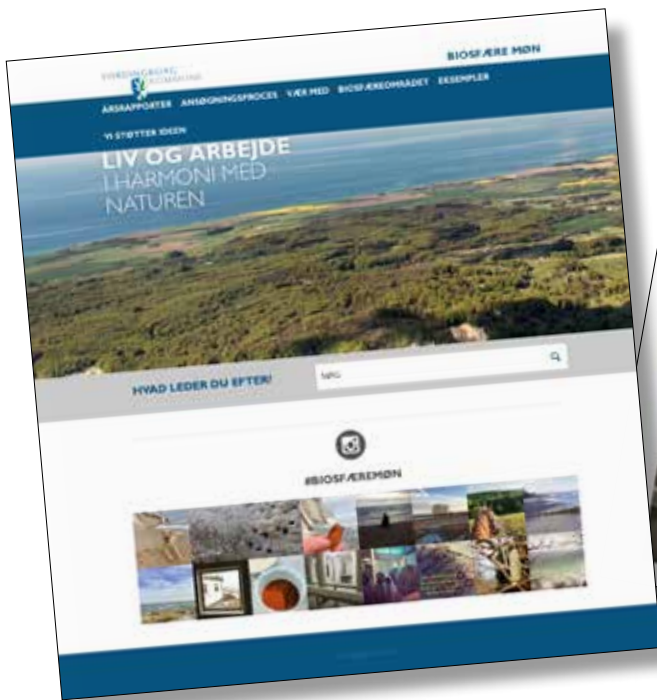
Kommunikation

Mennesker i og udenfor Møn Biosfæreområdet bliver mødt af 'biosfære' begrebet. Da kendskabet til UNESCOs netværksprogram ikke er så bredt i Danmark endnu, har vi valgt at fortælle om det ved mange lejligheder. Allerede i ansøgningsfasen har vi inviteret til "udflugter i Møn Biosfæreområdet". I naturen blev der fortalt om tankerne bag projektet og vist gode eksempler på hvad et biosfæreområde handler om. Det vil vi fortsætte med, så befolkningen og besøgende løbende får tilbudt aktuelle informationer kombineret med spændende naturoplevelser.

I januar 2016 blev der oprettet et website, som fungerer som arkiv og informationskilde for alle, der ønsker at følge Møn Biosfæreområdet. I juni 2016 blev Møn Biosfære Facebook gruppen oprettet. Her deler interesserede små historier, billeder, oplevelser og ideer om Møn Biosfæreområdet. Fotos deles også på Instagram på turismesitet "visitmoensklint" og kommunens profil #storbyensforhave. Flere lokale er begyndt at anvende hashtag #mønbiosfære #moenbiosphere #wegoforit.

En serie publikationer understøtter informationsformidlingen. Projektfoldere, resuméet af ansøgningen på dansk og årsrapporten for 2016 kan downloades fra hjemmesiden. Det samme gælder ansøgningen på engelsk. I 2016 udkom en række artikler i lokale og nationale printmedier og en udsendelse i den regionale TV station.

Siden ansøgningen blev indsendt i slutningen af september 2016 har vi arbejdet målrettet med implementeringen af Møn Biosfæreområdet i lokalsamfundet. Det første branding workshop blev holdt i november 2016 og januar 2017 og flere følger.

Vi fokuserer på gode eksempler af vellykket balance og samspil mellem mennesker og naturen. På den måde vil vi vække opmærksomhed, skabe interesse og deltagelse, besvare spørgsmål, nedbryde barrierer og invitere til at "Be Moen Biosphere Reserve" for at skabe stolthed og begejstring.

IDEERNE FRA DEN FØRSTE BRANDINGWORKSHOP OG MØDER MED AKTØRER:

- "You are now entering Moen Biosphere Reserve" – oprettelse af velkomstpladser med information for de besøgnede på Koster, Farø og i havnene.
- "We are Moen Biosphere Reserve" - identifikation og storytelling bl. ambassadører og erhvervsnetværksmedlemmer.
- "Vildt med vilje", skiltning til sprøjtefrie og bi- og insektvenlige haver.
- Kunstnerdesignede, miljøvenlige stofposer og nedbrydelige indkøbsposer til biosfæreområdets butikker, som sætter fokus på Møn Biosfæreområdet og opfordrer til at mindske plastic forbruget.

DIGITAL FORMIDLING OG DE SOCIALE MEDIER

- #mønbiosfære (501 fotos), #moenbiosphere (114 fotos)
- Biofære Møn Facebook gruppe (147 medlemmer)
- <http://vordingborg.dk/biosfære>
- film om Møn Biosfæreområdet

PUBLIKATIONER OG DOWNLOADS:

- Møn Biosfæreområdet, folder
- Ansøgning i original, 3 bind
- Dansk Resumé af ansøgningen
- Årsrapport for 2016
- Udviklings- og handleplan, 2017-2022

UDFLUGTER I MØN BIOSFÆREOMRÅDET:

2 udflugter i 2016
10 udflugter planlagt i 2017

EN VARIABEL OG TRANSPORTABEL Udstilling

Det er planlagt at udvikle en variabel og transportabel udstilling, som kan vises i biblioteker, skoler, turiststeder etc. med tilhørende brochure på dansk, engelsk og tysk.

Kommunikationsopgaven ligger hos biosfære sekretariat i afdelingen for Strategi og Implementering i Vordingborg Kommune. I kommunens kommunikationsafdelingen ansættes en medarbejder med et fast timetal relateret til Møn Biosfæreområdet.

3. BEVARELSE I MØN BIOSFÆRE-OMRÅDET

Mangfoldighed og kontrast karakteriserer Møn Biosfæreområdet igennem en mosaik af forskellige naturtyper og temaområder (landskaber) med hver deres unikke og store naturværdier, som er beskrevet i kapitel et.

Tre temaer identificerer og visualiserer kerneområderne: Land, vand og den mørke nattehimmel. I hvert tema vil biosfæresamarbejdet fokusere på UNESCOs tre centrale funktioner bevarelse (af landskaber, økosystemer og arter), udvikling (bæredygtigt og afbalanceret) og læring/støtte (information, uddannelse, miljøovervågning og forskning).

Projekter på land i Møn Biosfæreområdet, 2017-2022

REVISION AF NATURA 2000 HANDLEPLANER FOR 2017 - 2022

Naturstyrelsen og Vordingborg Kommune har i udgangen af 2016 arbejdet med revisionen af Natura 2000 Handleplanerne for Møn Biosfæreområdets kerne- og bufferzoner. De reviderede planer findes under følgende links⁷. Begge organisationer varetager myndighedsansvar for Natura 2000 områderne. Arbejdet og konkrete plejeprojekter finansieres af de deltagende organisationer.

KENDSKAB TIL ARTERNES TILSTAND 2016-2022 - ARTERNES DATABASE

For Møn Biosfæreområdet vil der blive arbejdet på en forbedret adgang til biodiversitetsundersøgelser. De lokalt indsamlede lokale data, som for eks. fugletællinger, svampe, biller, sommerfugle/sværmer vil dels blive offentliggjort på Møn Biosfæreområdets hjemmeside og dels blive indberettet i det nationale overvågningsprogram for Vandmiljø og Natur (NOVANA).

De indsamlede oplysninger skal understøtte nationale prioriterede behov for overvågningsdata om påvirkning, tilstand og udvikling i naturen og miljøet i Danmark. Programmet bidrager især til opfyldelse af forpligtelserne i EU-direktiver, dansk lov og internationale konventioner om overvågning af natur, vandmiljø og luft samt behovet for viden i forbindelse de nationale vandområde- og Natura 2000-planer.

Programmet for 2017 vil omfatte otte delprogrammer som er relevante for Møn Biosfæreområdet:

Delprogram for hav og fjord, delprogram for søer, delprogram for vandløb, delprogram for landovervågning, delprogram for punktkilder, delprogram for grundvand, delprogram for arter og terrestrisk natur, delprogram for luft⁸.

Indikatorer for naturen: det skal være nemmere at følge arternes tilstand i de udpegede kerne- og bufferzoner af Møn Biosfæreområdet og derefter indlede evt. plejetiltag. Arbejdet og konkrete plejeprojekter finansieres af de deltagende organisationer.

7 Se side 35.
<http://svana.dk/natur/natura-2000/natura-2000-planer/>
<https://vordingborg.dk/media/3453413/n168-havet-og-kysten-mellem-praestoe-fjord-og-groensund.pdf>

8 <http://svana.dk/overvaagning/novana-program/>

BIOBLITZ - 2017

To "Bioblitz" arrangementer er planlagt i Møn Biosfæreområdet i 2017/18 på lokaliteterne Høje Møn (partnere Naturstyrelsen og GeoCenter Møns Klint) og Nyord Enge (Fugleværnsfonden).

Konceptet er meget fleksibelt, men består i grundtrækkene af, at der tages et snapshot af biodiversiteten i et afgrænset tidsrum i en fælles jagt på arter på et afgrænset område.

En stor del af BioBlitz-konceptet ligger i fællesskabet. - Dét at nogen der allerede er velbevandrede udi naturen inviterer nogle der måske er mindre velbevandrede med ud, for sammen at finde så mange forskellige arter som muligt. Resultaterne vil blive offentliggjort på partnerses hjemmesider. Bioblitz tjener både kendskabet af arternestilstand, byder på læring og fællesskabet om Møn Biosfæreområdet. Arbejdet finansieres af de deltagende organisationer.

Indikatorer for naturen: bedre kendskab til arterens art og omfang, formidling af biodiversitetens betydning, læring og support i samarbejde mellem frivillige og eksperter.

NATURPLEJETEAM

For at fremme forståelse og viden om landskaber, habitater og arter, vil der blive arbejdet med etablering af naturplejeteams. Under faglig ledelse af f.eks. biosfære-rangeren vil træningsforløb for ledige og grupper af frivillige blevet oprettet omkring praktiske naturplejeopgaver.

Indikatorer for naturen: flere naturpleje indsatser, læring, engagement.

GRÆSNINGSSAMARBEJDE 2017-2022

Som et af de første centrale udviklingsprojekter i Møn Biosfæreområdet ønskes naturplejen ved græsning af, især kystområderne langs N168, at sættes i system. Dertil organiseres en tværfaglig arbejdsgruppe bestående af Vordingborg Kommune, Naturstyrelsen Storstrøm, Fugleværnsfonden, lokale lodsejere, landmænd og græsningslaug og -samarbejder samt afsætningsledet, repræsenteret ved SuperBrugsen Lendemark.

Projektets mål er at sikre koordineret afgræsning af alle udpegede arealer, at skabe lokalt samarbejde mellem landmænd og græsningsforeninger og at udvikle fælles afsætningsled af kvalitetskød fra Møn Biosfæreområde. Samarbejdet skal på sigt skabe mulighed for etablering en økologisk slagtervirksomhed på Møn og etablering af salgslæddet igennem COOP Danmark. Indikatorer for naturen: Pleje af strandenge og andre kystnære områder naturområder igennem græsning, for at skabe bedre vilkår for arterne i de afgræssede områder. Netværksdannelse og konkrete plejeprojekter finansieres af de deltagende organisationer. I fællesskab opsøges muligheder for funding af enkelte udviklingsaktiviteter.

BEVARELSE AF DE VILDE BIER - EN SIGNATUR EVENT FOR MØN BIOSFÆREOMRÅDET

Claus Rasmussen, Århus Universitet har i december 2016 offentliggjort et forskningsprojekt om de vilde biers fødekilder i Danmark "Distribution, phenology and host plants of Danish bees (Hymenoptera, Apoidea)"⁹.

Af de 286 arter af vilde bier, der er optegnelser af over alle årene, kunne forskerne konstatere, at fra 1975 og frem - er der registreret ca. 230 arter af vilde bier i Danmark. Vi har altså mistet nogle. Men hvornår vi har mistet dem og hvorfor, det ved vi ikke! Vi ved heller ikke, præcis hvor mange arter vi har i dag - eller hvor udbredte de er. Et nyt forskningsprojekt med titlen "Vilde bier i Danmark - også i fremtiden?" sætter fokus her.

Projekt Møn Biosfære vil yde et markant bidrag til de vilde biers fremtid i Danmark. Hovedaktiviteter i de kommende år er genetablering og skabelse af boliger til de vilde bier, borgerinddragelse og læring, produktudvikling og formidling. Mulighederne for gennemførelse af en national conference undersøges.

Indikatorer for bevarelse af naturen, træning og research: bedre livs betingelser for de vilde bier i Møn Biosfæreområdet; kvalificeret viden om arter, træning og læring for alle aldersgrupper, sociale projekter, nye bæredygtige produkter, som f.eks. vildblomst frøblandinger fra Møn.

9 https://www.researchgate.net/publication/311841610_Distribution_phenology_and_host_plants_of_Danish_bees_Hymenoptera_Apoidea

Den mørke nattehimmel; Dark Sky Park and Community Møn and Nyord

IMPLEMENTERING AF DARK SKY PARK OG COMMUNITY, 2017 - 2018

Udnævnt i begyndelsen af 2017 af IDA, den Internationale Dark Sky Organisation, findes på Møn og Nyord nu den første internationale Dark Sky Park i Danmark. Landdistriktpuljen og Vordingborg Kommune finansierer implementeringen Dark Sky Park og Community på Møn og Nyord med en række tiltag i 2017 og 2018¹².

Herunder bl.a. en åbningevent i 2017, uddannelse af stjerneguides, produktudvikling, borgerrettede workshops og seminarer, udviklingen af prototypen for en Dark Sky stol til stjerne kik i naturen samt udvikling af et prospekt for en mini observatorium. Det sidst nævnte kunne opføres på området af det planlagte Nordiske Biosfærecenter.

¹²: Dark Sky, side 36

4. UDVIKLING OG PROJEKTER

Møn Biosfæreområdet vil blive udviklet igennem en fortløbende række af projekter, der understøtter balancen mellem menneske og natur. Vi deltager i tværfaglige, nationale og internationale projekter med fokus på vores centrale områder på land, vand og nattehimmel. Projekterne forener bevarelse, læring og support samt formidling.

Møn Biosfæreområdet ønskes formidlet samlet med udgangspunkt i de største kerneområder Møns Klint og Høje Møn og Nyord/Ulvshale. GeoCenter Møns Klint er et moderne formidlings- og oplevelsescenter i det østlige kerneområde. I det vestlige kernområde ønskes sat fokus på biodiversitet, naturpleje og lokalproduktion samt læring, praktik, sociale projekter, sundhed og formidling:

Nordisk Biosfærecenter

VISION

Oprettelse af et Nordisk Biosfærecenter under UNESCOs Man and Biosphere programme, som "levende laboratorie" og modelområde for integreret forvaltning af land, vand og biodiversitet. Centret skal placeres i det største kerneområde af Møn Biosfæreområdet, i et unikt og bevaringsværdigt dansk kulturmiljø med et levende ø-samfund.

Centret skal repræsentere og formidle de nordiske biosfæreområder NORD MAB og den unikke skandinaviske natur.

MÅL MED PROJEKTET

- Etablering af et udviklings- og formidlingscenter på Nyords eneste udflyttergård, i hjertet af Danmarks første biosfæreområde.
- UNESCOs kernefunktioner for biosfæreområder indgår som bærende elementer: Formidling, læring, træning og forskning i samspil med bæredygtig brug af ressourcer, herunder lokal produktion, landbrug og naturpleje, økologi og bæredygtighed.
- Afprøvning af koncepter for cirkulær økonomi; forskning og monitorering, formidling af naturen på Ulvshale/Nyord og de omkringliggende vandområder.

Partnere i projektet er Naturstyrelsen Storstrøm som lodsejer, Vordingborg Kommune, Foreningen Nyord Ø, Fugleværnsfonden, Nyord Ø-Kød samt en række lokale frivillige. Projektet vil blive delt i tematiske underprojekter, som der søges udviklingsmidler og investeringsfinansiering til. Projektet har en længere tidshorisont, men påbegyndes i 2017.

Udviklingsprojekter

PROJEKT CATCH, 2016-2020

Fishing Zealand, der i flere år har sat bæredygtigt lystfiskeri på dagsordenen, er partner i EU-projektet CATCH, der omhandler bæredygtig lystfiskerturisme i den sydlige Østersø. Projektet involverer flere samarbejdspartnere i både ind- og udland. De internationale partnere kommer fra Tyskland, Polen og Litauen. Vordingborg Kommune og Møn Biosfære sekretariatet fungerer som sekretariat for den danske del af projektet.

Kort om CATCH – Coastal Angling Tourism. Projektets formål er at formulere en strategi for bæredygtigt lystfiskeri i Østersøen med og for de deltagende lande. Projektet skal bl.a. omhandle udvikling af konkrete bæredygtige lystfiskerprodukter i de deltagende lande, herunder fremme af bæredygtige fangstmetoder. I mindre omfang videnskabelige undersøgelser, realisering af mindst et praktisk projekt i hvert land samt en fælles international digital lystfiskerportal om Østersøens værdier og lystfiskepotentialer.

Projektet under EU's South Baltic Programme har et lokalt budget på 1,6 mio. kr. Der er ansat en projektleder på deltid.

PROJEKT UNDINE, 2017-2019

Projekt Undine fokuserer på Østersøen som regionens største vand-naturressource og den brede formidling af arter og oplevelser. Bl.a. arbejdes der med undervands dykker- og snorkeloplevelser, formidling gennem et stort havfisk akvarium i forbindelse med Sildemarkedet i Stege, produktion af film samt formidling igennem foldere og digitalt. De lokale partnere er Vordingborg Kommune, ved Biosfæresekretariatet og GeoCenter Møns Klint. Partnerskabet er internationalt sammensat af danske og tyske miljø- og turismeorganisationer i samarbejde med Universitet Kiel og den tyske miljøorganisation BUND som leadpartner. Projektet med et lokalt budget på 1,6 mio.kr. gennemføres i løbe af de kommende 3 år med biosfærekoordinatoren som projektleder.

DARK SKY MØN OG NYORD, PÅBEGYNDES 2017

Dark Sky organisationen IDA har i slutningen af januar 2017 udpeget Møn og Nyord som Danmarks første Dark Sky park og community. Den danske Landdistriktpulje under Erhvervsstyrelsen og Vordingborg Kommune stiller i alt 648.000 kr. til rådighed for en række udviklings- formidlings- og markedsførings aktiviteter, herunder en åbningsevent, uddannelser af stjerneguides, produktudviklingsseminarer, borgerrettede seminarer, en mini observatorium, udvikling af 'dark sky stole' samt pr- aktiviteter.

ERHVERVSNETVÆRK NEDSÆTTES, PÅBEGYNDES 2017

I forbindelse med udnævnelsen etableres Møn Biosfæreområdets erhvervsnetværk. Virksomheder udarbejder koncepter og storytelling for deres bidrag til Møn Biosfæreområdet; der udvikles særlige værktøjer som stilles til virksomhedernes rådighed, og netværket præsenteres på Møn Biosfæres hjemmeside og Facebookgruppe. Virksomhederne vil være besøgsmaal i rækken af "Udflugter i Møns Biosfæreområdet". Projektet gennemføres af Biosfære sekretariatet og finansieres af sekretariatets driftsmidler.

HOUSE OF MOEN

Med beliggenhed i Stege blev der i februar 2017 skabt de fysiske rammer for oprettelsen af House of Møn. House of Møn kan fungere som indgangsportal for besøgende til Møn Biosfæreområdet og Dark Sky Park & Community. Huset vil rumme et moderne besøgscenter, projektkontorer og byde de lokale aktører mangfoldig mulighed for møder og samarbejde på tværs. Møns Handelsstandsforening og Møn-Sydsjælland Turistforening driver House of Møn. Åbningen forventes i sommer 2017.

5. LÆRING OG SUPPORT

Mange af de beskrevne tiltag indenfor bevaring og udvikling giver mulighed for læring og videnskabelige undersøgelser. Det kendetegner Møn biosfæreområdets udvikling, at bevarelse, læring, support og udvikling sammentænkes i de konkrete indsatser. Derfor fokuserer dette afsnit på projekter og initiativer, som ikke tidligere er blevet omtalt.

UDESKOLE, PÅBEGYNDES 2017

I samarbejde mellem naturvejlederen i Vordingborg Kommune, biosfære sekretariatet og skoleforvaltningen koordineres UDE skole formidlings-grejbanker. Igennem en årrække er der

blevet udviklet og indkøbt formidlingsgrej i classesæt til undervisningen i naturen. Grejet opbevares på naturcentre og formidlingssteder i naturen og forvaltes af Vordingborg Kommune naturvejleder. Det er planen at sætte grejbankerne i system og gøre dem lettere tilgængelige for institutioner og skoler i Vordingborg Kommune.

Til hver lokalitet og tema findes introduktioner og worksheets for forskellige aldersgrupper. De publiceres sammen med lister af grej og mulighed for brug af dette på både Vordingborg Kommunes hjemmeside og skolernes portal.

Naturvejlederen og biosfære koordinatoren vil udarbejde informationer og invitere pædagoger og lærere til introduktion i brug af UDE skole grejbankerne. Derudover skal aktiviteterne udvikles løbende med nye emner og grejbanker, der kobles med lokale foreninger/ biosfære ambassadører, som kan understøtte den pædagogiske formidling. Projektet finansieres i opstartsfasen af biosfæreprojektets driftsmidler. Der søges tilskud til nye tiltag i forbindelse med kommende projekter.

Følgende emner er allerede blevet etableret og vil nu blive indarbejdet i et sammenhængende og udvidet formidlingskoncept:

- Forskellige poster med udstyr til formidling af livet i det flade vand (Stege, Avnø, Præstø og Kalvehave)
- Stjernevig (Nyord og Avnø)
- Trækfugle og Nyord enge (Nyord)
- Fra korn til mel (Bogø Mølle)
- Fra træ til både (Bådelaug Udsigten, Viemose)
- Lodsudvig Nyord
- Snorkel sti (Kalvehave)
- Snorkel trailer med udstyr til brug forskellige steder; i sommerperioden ved GeoCenter Møns Klint

SKOVHJÆLPERE, IGANGVÆRENDE ORDNING

Vordingborg Kommunes Sociale Virksomhed vil også i fremtiden samarbejde med Naturstyrelsen Storstrøm om en social træningsordning for udviklingshæmmede i naturen. Skovhjel-

perne holder til på Hyldevang Naturcenter på Nyord, hvor de varetager forskellige naturpleje opgaver samt vedligeholdelse af friluftscenterets faciliteter. I det beskrevne Nordisk Biosfærecenter vil Skovhjelpperordningen være et af de centrale lærings- og træningselementer. Ordningen finansieres af Vordingborg Kommune og Naturstyrelsen Storstrøm.

GUIDE/AMBASSADØRUDDANNELSE, PÅBEGYNDES 2017

Guider og ambassadører spiller en vigtig rolle i formidlingen af Møn Biosfæreområdet og Dark Sky Park og community. Dels handler det om at understøtte de eksisterende formidlere i opgradering af deres kendskab til biosfære- og Dark Sky projektet. Dels handler det om at uddanne nye guider i forhold til nye emner, som stjernehimlen og f.eks fisk, vandløb og lystfiskeri. Der vil blive uddannet ambassadører og guider, dels finansieret af driftsmidler og dels af projektmidler (Dark Sky, Fishing Zealand, Undine).

VIDENSKABELIGE KONFERENCER

I forbindelse med introduktion af signatur eventen Møn Biosfære undersøges muligheden for trække en national konference om biernes tilstand og bevarelse i fremtiden til det kommende Møn Biosfæreområdet. Det vil dels kickstarte det lokale projekt og dels skabe opmærksomhed for Danmarks første UNESCO biosfæreområde.

6. INTERNATIONALT SAMARBEJDE

Det kommende Møn Biosfæreområde vil være godt forankret i internationale netværk, og vi vil bruge UNESCOs tilbud om at blive del af EURO MAB og NORD MAB til aktivt at bidrage til vidensdeling og konkrete samarbejdsprojekter der fremmer biosfærebegrebet og balancen mellem mennesker og naturen.

Vi tilstræber partnerskaber med biosfæreområder i vores direkte nabolande, herunder Vattenriket, Kristiansstad i Sverige og Biosphärenreservat Südost Rügen i Tyskland. Det vil give os lejlighed til at søge konkrete udviklingsprojekter baseret på EU-programmerne for vores områder.

DELTAGELSE I OG UNDERSTØTTELSE AF UNESCO BIOSFÆRE NETVÆRKET I 2017

Januar 2017	Foredrag om Møn Biosfæreprojekt i Neustadt, Germany
April 2017	EURO MAB meeting France
Maj 2017	Studieture til 'Vattenriket', Kristiansstad, Sverige
Juni 2017	Planlagt opstart samarbejde med Biosfæreområdet Südost Rügen
Oktober 2017	Vært for det første NORD MAB møde i Danmark

7. BILAG

Fodnote 4: Advisoryboard 2016

Formand: Jan Michelsen, udviklingsdirektør Vordingborg Kommune
Claus Jespersen, Naturstyrelsen Storstrøm
Paul Debois, Naturforvaltning Vordingborg Kommune
Lars Jørgensen, lokal lodsejer og landmand
Finn Jørgensen, lokal lodsejer og Sydhavsøernes Landboforening
Sten Scheibye, Nyord Ø-Kød
Esther Malmberg, Foreningen Nyord Ø
Martin Bender, Sydkyst Danmark
Nils Natorp, GeoCenter Møns Klint
Ole Hampenberg, Strategi og Implementering, Vordingborg Kommune
Annette Tenberg, biosfærekoordinator, Vordingborg Kommune

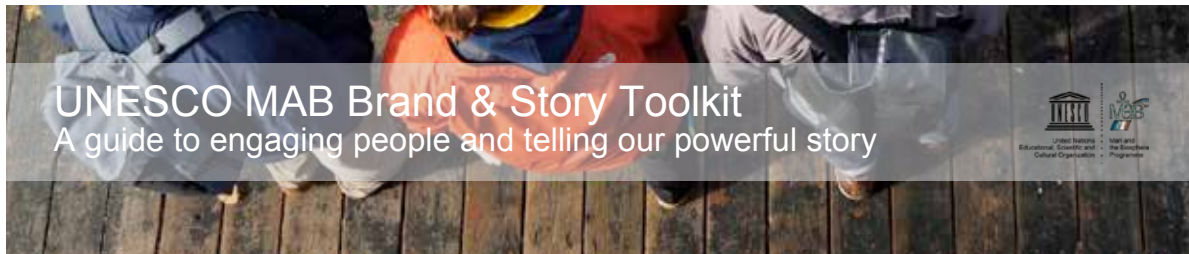
Fodnote 5: Advisoryboard 2017

Formand: Jan Michelsen, udviklingsdirektør for Vordingborg Kommune
Claus Jespersen, Naturstyrelsen Storstrøm
Kristian Dammand, Fugleværnsfonden
Paul Debois, Naturforvaltning i Vordingborg Kommune,
Inger Marie Scavenius, Lodsejer og virksomhedsdrivende i det kommende Møn Biosfæreområde
Anders Madsen, SuperBrugsen Lendemarke
Nils Natorp, GeoCenter Møns Klint
Keld Møller Hansen, Sydøstdanmarks Museum
Esther Malmberg, Foreningen Nyord Ø og Nyord Ø-Kød,
Susanne Nøhr, Landbrug, turistvirksomhed og Dark Sky aktør
Uddannelse: her trækkes på relevante personer i forhold til konkrete projekter
NN - forespurgt en forsker i forhold til pleje af vandområderne
Strategi og Implementering, Vordingborg Kommune, Ole Hampenberg Andersen
Biosfære koordinator Annette Tenberg, sekretær

Fodnote 6: Referat fra den første brandingworkshop i Møn Biosfæreområdet

1. Brandingworkshop Møn Biosfæreområde

UNESCOs MAB Council har stillet en værktøjskasse til rådighed for Vordingborg Kommunes sekretariat for det kommende Biosfæreområde på Møn. Værktøjskassen indeholder bl.a. arbejdsplaner og en vejledning til en opstartworkshop.

Workshoppen blev gennemført med 20 deltagere på to aftener i november 2016 og januar 2017. Dens formål var at sætte gang i diskussionen om branding og engagement af mennesker i det kommende biosfæreområde.

Begge arrangementer var meget intense og inspirerende. De skabte stor engagement blandt deltagere på tværs af deres faglige kvalifikationer. Seancerne har bidraget med både konkrete budskaber og aktiviteter for Møn Biosfæreområdet samt ideer til organisering af samarbejdet.

Lige så vigtigt er, at UNESCOs Brand and Story Toolkit lokalt kan videreudvikles til kommende aktiviteter med målet om at engagere flere frivillige og erhvervsdrivende i Møn Biosfæreområdet.

I det følgende refereres resultater af workshoppen samt bidrag til Advisory Boardets arbejde med udviklingsplanen for Møn Biosfæreområde.

Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen.

Der var nedsat 3 arbejdsgrupper med hver 6 deltagere, som repræsenterede de vigtigste indsatsområder i det kommende Møn Biosfæreområde:

Gruppe A

Naturpleje, landbrug, lokale produkter, kunder, det grønne profil, autenticitet

Gruppe B

Natur, kultur, sundhed, tilgængelighed, formidling det gode liv, der gavner os alle

Gruppe C

Turisme, formidling, den gode historie, branding, den grønne profil, autenticitet

Deltagerne har i gruppearbejde og i plenum forholdt sig til følgende emner:

Vision - engagement goals

Ud af gruppernes forslag blev der nedskrevet følgende forslag for en fælles vision for Møn Biosfære:

“Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen”.

Det blev diskuteret meget hvorvidt “vækst” kunne indskrives i visionen uden at referere til den økonomiske vækst alene. Det kunne endvidere overvejes at tilføje ordet bæredygtig? Gruppe 3 savnede ordet innovation i visionen, da gruppen anså dette som værende et helt centralt element i forbindelse med de processer, der skal sættes i gang i biosfæreområdet. Spørgsmålet blev besluttet videregivet til Advisory boardet.

Målgrupper:

Arbejdsgrupperne identificerede følgende målgrupper, som de hver især arbejdede med:

- det lokale fællesskab, borgere
- erhverv
- gæster

Engagement budskaber

Arbejdsgrupperne identificerede endvidere tre kernebudskaber for det kommende Møn Biosfæreområde:

- Merværdi gennem alliancer mellem mennesker og natur
- Tag del i Møn Biosfære fællesskabet; som borgere er vi alle sammen del af processen
- Welcome to and be Møn Biosphere

Herunder ligger følgende forslag for konkret lokalt involvering og aktivitet (i ikke prioriteret rækkefølge) :

- Producentambassadører kommer ud i afsætningsledet og fortæller om deres produkter
- Flere lokale markeder
- Nye former for naturpleje, der giver nye produkter
- Butikker der brander sig på at sælge et bredt udbud af egnspecifikke produkter
- Opbygning af fællesskaber (f.eks. i landsbyer) og arrangementer, der inddrager og er åbne for alle inkl. de besøgende
- "Stjerner" - Møn Biosfæreområde forbindes med Dark Sky med "stjerner" som symbol (stjerner på himlen, stjerner for bevarelse af arter, kvalitetsstjerner, stjerner for indsamling af plastik på stranden etc.
- Trække tråden fra fortiden til fremtiden, lokale historier tænder folk
- Møn Biosfære kobles på de eksisterende oplevelser og aktiviteter og udvikler dem i en mere bæredygtig retning med f.eks. fokus på læring, flere lokale natur- og biosfæreprodukter (f.eks. til Sildemarked og Æblernes Dag)
- Nye aktiviteter med fokus på koblingen af mere artsrig natur koblet til oplevelser; her kan vi lære at udvikle os (f. eks at gøre "bierne" til det gennemgående bærende og synlige element for Møn Biosfæreområde)

Og til sidst de bedste bud på den største synlighed, forbundet med udnævnelsen (i ikke prioriteret rækkefølge):

- Skrevet i asfalten: "You are now entering a UNESCO biosphere"
- Udskriv konkurrencer. Hvordan skal vi brande biosfæreområdet m. præmier. Det giver bred deltagelse – og en masse gode tanker.
- House of Møn - Velkomstcenter

- “Vi ser stjernerne” - “Øen med de mange stjerner”
- “Welcome to Moen Biosphere”
(Velkomstplads lige efter Møn broen med formidling af de centrale mål og oplevelser)
- “We are Moen Biosphere” (Medlemmerne af Møn Biosfære Erhvervsnetværk og de frivillige ambassadører)
- “Be Moen Biosphere” (alle kan være med, også vores gæster, ved at deltage i arrangementer, købe mærkevarer, spise lokale produkter...)

Brandingworkshop I, Møn Biosfæreområde

BILAG - opsamling fra de tre arbejdsgrupper

Gruppe A

Naturpleje, landbrug, lokale produkter, kunder, det grønne profil, autenticitet

Engagement goal:	Vi tager lokalt ansvar for et godt samspil mellem natur og menneske.
Målgruppe:	Producenter.
Vores budskab.	Problemstillingen er, at det aldrig er tilstrækkeligt med den lokale afsætning, hvis man vil tjene penge som naturvenlig producent. Men det vil vi arbejde for, at det i højere grad bliver gennem biosfærealliancer, fordi dette projekt samler afsætning og produktion og giver os mulighed for udvikle på ny vis.

- Derfor vores budskab: Merværdi gennem alliancer mellem mennesker og natur.

Aktiviteter:

- Producentambassadører kommer ud i afsætningsledet og fortæller om deres produkter
- Flere lokale markeder
- Nye former for naturpleje, der giver nye sorter/produkter
- Butikker der brander sig på at sælge et bredt udbud af egnsspecifikke sorter

Målbare resultater:

- Mange af de små hobby-producenter får mod på at kaste sig ud i en lokal, naturvenlig produktion – og så sælge det lokalt.
- Flere landmænd omsætter en del af deres produktion til færdigt slutprodukt.

Variable vi måler succes på:

- Antallet af lokale producenter
- Omsætningen hos samtlige lokale producenter
- Procentandel af lokale sorter/produkter på hylderne.
- Antal af egnsspecifikke sorter der dyrkes

Hvem kommunikerer det:

- Lokale kokke.
- Til hobby-producenter. Afsætningsledet (Anders: Vi kan ofte ikke få nok lokalt, producerede produkter).
- Inspiratorer udefra. Det ville være godt, hvis der kom nogle repræsentanter fra andre biosfæreområder, så de kunne fortælle om, hvilke fordele de har oplevet i kølvandet på i et biosfæreområde.

Vores tre bedste bud på, hvordan vi kommunikerer det:

- Skrevet i asfalten: "You are now entering UNESCO Moen Biosphere Reserve"
- Udskriv konkurrencer. Hvordan skal vi brande biosfæreområdet m. præmier. Det giver bred deltagelse – og en masse gode tanker.
- House of Møn - Velkomstcenter.

Gruppe B

Natur, kultur, sundhed, tilgængelighed, formidling det gode liv, der gavner os alle

Engagement goal: Mangfoldighed, Uendelighed, Biodiversitet, Liv, Mosaik, Balance, Respekt.

Målgruppe: De fastboende, borgere

Vores budskab. Tag del i fællesskabet

Derfor vores budskab:

- Lokale historier tænder folk
- Involverede ældre der kan huske, hvordan det var dengang vi havde meget mere natur med mange arter
- Trække tråden fra fortiden til fremtiden

Aktiviteter:

- Opbygning af fællesskaber (f.eks. i landsbyer)
- Arrangementer, der er åbne for alle
- "Stjerner" - Møn Biosfæreområde forbindes med Dark Sky og "stjerner" er symbolet (stjerne på himlen, stjerner for bevarelse af arter, kvalitetsstjerner, stjerne for indsamling af plastik på stranden etc.

Målbare resultater:

- Det lokale kendskab til Møns Biosfæreområdet

Variable vi måler succes på:

- Antal Ambassadører
- Antal "stjerner"

Hvem kommunikerer det:

- De ældre, der har levet her. De kan levere mange gode historier.
- Fællesskaber og ildsjæle fra nutiden

Vores tre bedste bud på, hvordan vi kommunikerer det:

- "Vi ser stjernerne" - "Øen med de mange stjerner"
- Som borgere er vi alle sammen del af processen
- Lokale historier inspirerer

Gruppe C

Turisme, formidling, den gode historie, branding, den grønne profil, autenticitet

Engagement goal: At skabe innovative fællesskaber, der skaber livskvalitet og vækst i samspil med naturen.

Målgruppe: Gæster, turister

Vores budskab: Be Moen Biosphere

Derfor vores budskab: - Velkommen til Møn Biosfæreområdet - velkomstplads lige efter broen
- Vi er Møn Biosfære - we are Moen Biosphere
- Du er Møn Biosfære - you are Moen Biosphere (tag aktiv del i og oplev Møn Biosfæreområdet)

Aktiviteter: Møn Biosfære skal kobles på de eksisterende oplevelser og aktiviteter, herunder Sildemarked og Æblernes dag og udvikle dem i en mere bæredygtig retning med fokus på læring, natur og biosfære produkter

Nye aktiviteter med fokus på koblingen af mere artrig natur kobles til oplevelser; her kan vi lære at udvikle os (f. eks bi - tema, kursus i lokal fremstilling (chokolade, most, urtesennep etc.) (med fokus på "giv en lokal gave med mening og biosfærefortælling"

Målbare resultater:

- bæredygtige oplevelser
- produkter der bidrager til og fremmer Møn Biosfære

Variable vi måler succes på: - antal erhvervsmedlemmer i Møn Biosfære netværket
- anal af produkter koblet til Møn Biosfære
- kendskab til Møn Biosfære

Hvem kommunikerer det:

- os selv i vores respektive virksomheder
- alle os der møder gæster samt vores medarbejdere etc.

Vores tre bedste bud på, hvordan vi kommunikerer det:

- Welcome to Moen Biosphere
- We are Moen Biosphere
- Be Moen Biosphere

Deltagere:

Anders Madsen, Super Brugsen Lendemærk,
August Hage, Oremandsgaard, økologisk landbrug
Benjamin B. Christensen, Møn Is, økolog. og konv. landbrug
Christian Petersen, Residens Møn
William Houman, frivillig, Nyord
Jens Wedele, økologisk landbrug og tang genanvendelse
Jørgen Sandby Nielsen, Naturstyrelsen
Kirsten Rohde, økologisk frugtavl; bi avler og Æblernes Dag frivillig
Lars Larsen, foreningen af de historiske planter og Middelalderhaven Stege
Leif Iversen, Lokalråd Stege
Liza Krügermeier, kunstner og gallerist
Lone Rasmussen; Camping Mønbroen
Margareta Dahlstrøm, Østmøns Naturforening og Fyra Vindar
Nils Natorp, GeoCenter Møns Klint og Møn Sydsjællands Turistforening

Ole Eskling, Møns Klint Resort og Dark Sky
Susanne Rosenild, Naturvejleder Sundhedscenter Stege
Trine Bang Hansen, Naturvejleder, Vordingborg Kommune
Wolfgang Sürth, Noorbohandelen, Nyord og København

Claus Lyngby Petersen, Vordingborg Kommune (Facilitator)
Annette Tenberg, Vordingborg Kommune, projektleder

Fodnote 7: Formidling, events 2017 og fremover

UDFLUGTER I MØN BIOSFÆREOMRÅDET

Hvert år planlægges en serie "Udflugter i Møn Biosfæreområdet", som hver især inviterer borgere og besøgende til at høre om Møn Biosfære projektet ved at besøge en lokalitet med en særlig fokus på natur, kultur, miljø eller sundhed. Ofte gennemføres udflugterne i tæt samarbejde mellem biosfære sekretariatet, en faglig konsulent og en virksomhed eller forening. Udflugterne skal skabe kendskab til Møn Biosfæreområdet, skabe interesse for engagement og byde på gode oplevelser i naturen. Udflugterne er gratis for deltagere og finansieres af de deltagende partnere.

MÅNED	UDFLUGT	SAMARBEJDSPARTNER
April	Kulturlandskab Ulvshale og hvordan naturen plejes i dag	I samarbejde med Museum Sydøstdanmark
Maj Onsdag den 24. maj, 17-19	Middelalderhaven	Foreningen Historiske Planter
Juni 18. juni	Spis den vilde natur	Vordingborg Kommune og Sundhedscenter
Juli	Lodseri og vandet der forbinder	Naturvejleder Trine Hansen og postbåden Rørets Venner
August	Bioblitz Nyord	FVF, DOF
September	Hav akvarium og fokus på fisk og vand i forb. med Sildemarked	UNDINE II, Fishing Zealand, Møns Handelsstandsforening
September Uge 38	Nyt liv i gamle huse	Liza's Gallery, Stege
Oktober	Udnævnelseevent?	
Oktober fredag i efterårsferien	Æblernes dag i Stege: Humlen ved det hele (Biosfærebod med information om biernes betydning for naturen med uddeling (salg?) af frøposer til forskellige formål??)	Møns Handelsstandsforening og Møn Biosfære ambassadører
Oktober (efterårsferien)	Fishing Zealand aktivitetsuge	Fishing Zealand, CATCH
November en dags arrangement	Fishing Zealand aktivitetsuge "Made in Moen Biosphere Reserve" (lokale produkter med historie: naturplejekød, honning, is, sennep etc.)	SuperBrugsen Lendemarke i samarbejde med lokale producenter
December	Åbent Ambassadør inspirationsmøde med foredrag	

Fodnote 10: Dark Sky implementering

ÅBNINGSEVENT

I forbindelse med certificeringen skal der skabes synlighed om Møn og Nyords nye status som Dark Sky Park og Community. Der skal afholdes en stor åbningsevent i påsken 2017. Eventen planlægges og afholdes i samarbejde med de mange engagerede ildsjæle, foreninger og virksomheder i området. Vordingborg kommune finansierer åbningseven-ten med 100.000 kr.

STJERNE GUIDER

Der skal udvikles et kursusforløb der kan kvalificere lokale til at guide turister til de bedste stjernehimmeloplevelser. Deltagerne kan være lokale ildsjæle, lokale medarbejdere i overnatnings- eller service virksomheder eller medlemmer af lokale foreninger.

Der udarbejdes kursusmateriale og afholdes 10 forløb af 4 timer, med min. 12 deltagere i løbet af projektperioden.

PRODUKTUDVIKLING I HELE VÆRDIKÆDEN

Der skal afholdes 4 produktudviklingsseminarer af 6 timers varighed i løbet af projektperioden. Alle potentielle virksomheder i hele værdikæden bliver inviteret, så der kan arbejdes med synergier i produktudviklingen. Det forventes at der fremkommer både nye fysiske niche produkter samt turisme-/oplevelsesprodukter med speciel fokus udenfor højsæsonen hvor stjernehimlen fremstår klarest.

BORGERRETTEDE SEMINARER/WORKSHOPS

Der skal afholdes 4 borgerrettede seminarer/workshops løbet af projektet. Intentionen er at skabe en bred opbakning til Dark Sky Parken og være i dialog med borgerne om nye tiltag og idéer til løbende udvikling.

DARK SKY STOLE PROTOTYPER

Der skal i løbet af projektet udvikles prototyper af specielle Dark Sky stole der kan gøre oplevelsen af stjernehimlen endnu større for lokale borgere og turister. De udviklede prototyper opstilles på steder der udpeges i samarbejde med projektets samarbejdspartnere. Der udvikles 4 prototype stole i projektet.

Prototype stolene udvikles i samarbejde med en lokal produktionsskole eller håndværkerskole.

LOKALT MINI OBSERVATORIUM

Der skal udvikles et prospekt for at opføre et mini-planetarie (se bilag) på Møn eller Nyord. Et mini-planetarie kan f.eks. placeres på Nyord. Foregangsbilledet er Tycho Brahe Planetariet i København, men tænkt i et miniformat med plads til 35 måske eller 50 personer. Et mini-planetarie vil være et godt supplement til det primitive observatorie, som pt. er ved at blive bygget ved Damsholt Ny Gammelsø B&B (se bilag). Fordelen ved et mini-observatorium er, at det kan have åbent uanset vejret. Planetariet tænkes delvist nedbygget i terræn, så bygningen kun rager godt 3 meter op. Pt. ligger tankerne om et mini-observatorium som simpel skitse, hvorfor der er behov for en præcisering i form af plantegninger med henblik på udarbejdelse af et egentlig prospekt. Dette delprojekt vil formegentlig andrage en anlægspris på 1-2 millioner kroner, men vil, når det realiseres kunne styrke turismeudviklingen på Møn yderligere. Prospektet skal bruges til at søge midler i private fonde til etableringen. (se bilag for skitse)

SYNLIGGØRELSE VIA PR OG "STORYTELLING"

I hele projektets løbetid skal der arbejdes med synliggørelse af den nyetablerede Dark Sky Park. Der skal kommunikeres gode historier både via traditionelt PR arbejde, men i højere grad via hjemmesider og ikke mindst sociale medier. Der er stort potentiale i at få de gode historier bragt ud via de mange samarbejdspartneres netværk, både i form af foreningernes og virksomhedernes kommunikationskanaler. Historierne produceres af en kommunikationskonsulent og gøres tilgængelige for projektets samarbejdspartnere.

Bruttoliste over aktiviteter og udviklingsprojekter i Møn Biosfære - 2017 - 2022

Blå felter i højre spalte markerer at aktiviteter allerede er sat igang.

Nederst ses de fem højest prioriterede aktiviteter samt suppleringer fra medlemmernes side.

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
LAND Bevarelse Læring/ Support	Arternes database: Overblik over arter og bestand	Antal arter og deres status registreres løbende Biodiversitetsundersøgelser på Høje Møn og Ulvshale: Svampe , biller sommerfugle/ sværmere	Møn Biosfæres arter og deres tilstand fremmes Kortlægning af artsrigdommen, registrering af sjældne og truede arter	Vordingborg Kommune, Naturstyrelsen, frivillige, NGOer NST FVF vil bidrage med data for egne tællinger	Digitalt arkivsystem med nem opdatering, der samler forskellige kilder og er tilgængelig for partnerskabet. Finansieret af 15. Juni Fonden	2017 -2022 afventer SVANAs nye system 2017-2018
Bevarelse Udvikling Læring/ Support	Græsnings-samarbejde	Koordineret naturpleje igennem græsning til gavn for arternes trivsel; FVF vil gerne medvirke, da de stiller formandskabet for græsningslag Nyord strandenge	lokalt produceret økologisk naturplejekød med stærk brandingeftest af Møn Biosphere Reserve; ny økologisk slagter på Møn; Salgsaftaler med COOP og andre	Vordingborg Kommune, Naturstyrelsen, landbrug, frivillige, handel	tilvejebringes i fællesskab; udviklingsprojekter søges	2017-2022

status februar 2017

Side 1 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont
Læring Support Bevarelse	Nordisk Biosfære Center Demonstrations-projekt	Udvikling af Hyldevang Naturcenters nuværende funktioner til Biosfære Center: - afprøvning - formidling - udvikling - socio-økonomisk sammenspil mellem menneske og naturen med udgangspunkt i de eksisterende samarbejdsrelationer	Modelområde til afprøvning og formidling af metoder og effekter for den bæredygtige forvaltning af land, vand og nattehimmel Formidlingscenter, der supplerer GeoCenter Møns Klint i forhold til Potentialeplanen: den "vilde" og den "stille" natur.	Vordingborg Kommune Naturstyrelsen De frivillige Erhverv FVF vil gerne bidrage med formidling af fuglelivet og Nyord enge	Fundraising 2017 - 2022
Support, læring	Høje Møn: Bioblitz Nyord Bioblitz	Orkideer Nyord enge, fugleliv	Kendskab til arter Formidling af naturområdet Kendskab til arter Formidling af naturområdet	Naturstyrelsen og GeoCenter Møns Klint FVF med frivillige	Organisatorenes økonomi 2017/18 august
Bevarelse Læring	Naturplejeteam	Praktiske naturplejeindsatser i biosfærens kerne- og bufferområder	Aktivering, træning mere naturpleje samarbejde med de frivillige. FVF vil gerne medvirke; man arbejder allerede med modellen i forhold til Nyord enge	Naturstyrelsen Vordingborg Kommune	Økonomien afhænger af samarbejds- modellen. 2017-2022

status februar 2017

Side 2 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
Bevarelse Udvikling Læring Support	Natura 2000 indsatser Herunder: Bevarelse af arter	NST: græsningskov Ulvshale Græsningskorridor Høje Møn Rydninger Høvblege VB Kommune i samarbejde med frivillige - redekasser for stor skallesluger	biodiversitet, bevarede habitatnaturtyper bestandssikring	Vordingborg Kommune, Naturstyrelsen i samarbejde med foreninger og frivillige	Økonomi ligger hos partnere.	2017 til 2022
Bevarelse Udvikling Læring Support	Mere natur i dagligdagen Herunder: Spiselige hegn og Vilde vejkanter By natur	- Genoprettelse af levende spiselige frugter: æbler, kirsebær, nødder mm - kortlægning af arterne langs vejkanter - tilpasset slåning af vejkanter, udsåning af forskellige frø blandinger på udsøgte strækninger: vildblandinger etc. - formidling af vejkantens arter Bevarelse af natur i byrum - Stege by naturplan - Jordbassinerne med stier og formidlingssteder; plejeplan - Rosengårdshaven med oprydning og pontonbro til lystfiskeri for børn, anløbsbro for kajaker	- nicher for arter og høst til lokal produktion, arealer til formidling - biodiversitet, markfireben - rekreative naturområder i byen, formidlingsaktiviteter, bevarelse af nicher for historiske planter	Vordingborg Kommune i samarbejde med erhverv, foreninger og frivillige	Deles ud i enkeltprojekter, som der søges midler til.	2017 - 2022

status februar 2017

Side 3 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
VAND bevarelse	Kortlægning af naturværdierne (naturtyperne i kystvandene) suppleret med naturforbedrende tiltag	Registreringen kan være grundlaget for at beskyttelse og benyttelse sker bæredygtigt. Hvor skal naturen have fred, hvor kan den benyttes med omtanke og hvor er der frit slag.	§3 registrering af de Mønske kystvande. Suppleret med tiltag der kan forbedre naturgrundlaget (det fysiske vandmiljø).	Vordingborg Kommune med tilknyttede forskere	kendes ikke p.t.	...2022
bevarelse og læring	Bio blitz i vandet	Event med fokus på undervandsbiologi, arkæologi og geologi	viden om arter biodiversitet kortlægning	Vordingborg Kommune, dykkerklubber, marinebiologer, arkæologer, geologer	deles ud i flere mindre projekter med forskellige fokusområder	2017 -2022
bevarelse, læring og udvikling	Projekt CATCH; - geddefabrik - vandløbs-restaurering - mærkning af brakvandsgedder	Sikring af fiskebestande, kendskab til deres udvikling og behov, et antal natur udviklingsområder i biosfære området	Bæredygtig lystfiskeri af brakvandsgedder som internationalt bæredygtig turisme brand af Møn Biosphere Reserve	Fishing Zealand, Vordingborg Kommune, DTU Aqua	South Baltic Programme 1,6 mio.	2016 - 2019

status februar 2017

Side 4 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
Læring	Projekt UNDINE II: - fokus på Østersøen som ressource - bæredygtige turisme produkter - branding Moen Biosphere reserve	Antal af formidlingsaktiviteter for skoler, børnehaver; antal bæredygtige produkter for turister; antal naturbaser	Bæredygtig kystturisme udvikles og brander Moen Biosphere Reserve	Vordingborg Kommune, GeoCenter Møns Klint	Interreg VI A ansøgt	2017-2020
Bevarelse Læring	Genopretning af et eller flere mønske vandløb.	Synlige vandløb med tilgang til havet til sikring af fiskebestande Formidling af vandløbenes betydning igennem et oplevelsesvandløb.	1 eller flere åbne vandløb på Møn Bedre forhold for de tilknyttede arter.	Vordingborg Kommune, lokale, lodsejere, frivillige		2017-2020
UDE SKOLE Læring	Et antal naturposter med forskellige temaer til undervisning og læring i naturen for skoler og institutioner i Vordingborg Kommune	De eksisterende grejbanker sættes i system og suppleres løbende med relevante temaer. Det indledes samarbejde med skoler og institutioner om formidling og anvendelse af disse læringstilbud.	Børn og unge bringes ud i naturen. Klasseværelser i naturen. Sammenhørighed med Biosfæreområdet styrkes.	Vordingborg Kommune i samarbejde med partnerskabet	Flere grejbanker oprettes igennem projekter.	2017 -2022

status februar 2017

Side 5 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
DARK SKY bevarelse, udvikling og læring	Dark Sky Community Dark Sky Park Åbningsevent 10 guidekurser 4 produktudviklings-forløb 4 seminarer, workshops Udvikling af Dark Sky stole Prospekt til Mini Observatorium Storytelling og pr	Mørkemålinger Arter, der trives i mørket uddannelse af stjerneguiden	Landdistrikts-pulje og Vordingborg Kommune 648.000,-	2017 og 2018
De frivilliges projekt forslag Læring Support	Biosfære-ranger	Genansøge Friluftsrådet om en Biosfære Ranger FVF understøtter ideen og vil gerne indlede samarbejde om formidling af fuglelivet og Nyord enge.	Den brede formidling for borgere - samarbejde med de frivillige - praktiske naturplejetiltag - fast årlige praktikpladser for elever af Vordingborg Kommunes skoler i virksomheder tilknyttet Møn Biosfære	Foreningen Nyord Ø Vordingborg Kommune Erhverv		Genansøges

status februar 2017

Side 6 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
Bevarelse Læring	Mønske æbler langs Camøno vandreren	Bevarelse af de gamle æblesorter og den brede formidling til borgere og turister Plantning af ca. 100 æbletræer relevante steder på ruten og på Camøno pause steder. Formidling på stedet. Fri afbenyttelse af de forbipasserende. Dannelse af lokalt æblelag til pasning.	Fokus på lokale, årstidsrelaterede fødevarer Sæsonforlængelse med fokus på september og oktober Markedsføring af "æblevandringen" Understøtter event Æblernes dag i efterårsferien	Vordingborg Kommune, Camøno-bureau, Kirsten Rohde Jensen og Møns Handels- standsforening	ca. 100.000,- kr. Ekstern Funding søges til: - Køb af 100 3-årige træer af de tilhørende sorter - Skilte til træerne - Markedsføring	2017-2020
Bevarelse Læring/ Support	En signaturevent for Møn Biosfære-område, som skaber stor bevågenhed og er nemt at dele med alle. Win win for alle. "Møn Bi-osfære" Vi gør bier til vores lokale ansvarsart	Honningbier, vilde bier, humlebier og deres artsfæller skal have de bedste levevilkår i Danmarks første biosfære område. Fremavl af brune bier på Nyord. Æblernes dag kan blive det årlige event knyttet til det.	Stor folkelig projekt om bevarelse arter og deres livsrum - Biodiversitet - Alle kan være med - Erhvervsmuligheder: honningprodukter	Vordingborg Kommune, lokale, lodsejere, frivillige	Mindre projekter hen ad vejen - frøposer - insekthoteller - etc.	2017 -2022

status februar 2017

Side 7 af 9

Aktivitet	Indikator	Succes	Tovholder/ samarbejde	Økonomi	Tids- horisont	
Tænk globalt handel lokalt Support/ læring	Plastic Change Møn skal medvirke til nedbringelse af Østersøens forurening med plastik	- erstat plastikposter med nedbrydelige poser samt stofposer med design af lokale kunstnere - tilbyde virksomheder ålegræs i stedet for plastik til emballage - Aktion "Hold Møn ren" - understøtte pilerenseanlæg - understøtte turisterhverv i at indkøbe produkter i nedbrydelige emballager	Lokalt mærkesag med global virkning Stor synlighed Participation "Jeg kan være med" som borger /Turist Kan vi beregne hvor meget plastik vi sparer på i løbe af de 5 år? Øko-regnskab?	Vordingborg Kommune Handelsstands- forening Turistforening De frivillige	Årligt tilskud på ca. 50.000,- til igangsætning og vedligeholdelse af indsatserne Indtægter på salg af stofposer går til Biosfære Fondens naturprojekter	2017 -2022
Udvikling Support Bevarelse	Møn Biosfære Fond	Fonden bidrager til at realisere Møn Biosfære: mere og artsrig natur - "Den glade krone"; hvert turistprodukt (mad, overnatning, købevarer) tillægges en krone i udsalgspris, som doneres til fonden. Pengene bruges til mere natur.	Stor synlighed omkring den måde vi bevarer og bruger naturen på Møn for både borgere og turister. Turister vil komme til yde et bidrag igennem deres ophold. Naturprojekter understøttes yderligere.	Alle	300.000,- til fundsdannelse Base for yderligere fundraising til natur- og formidlingsprojekter	2017-2020

status februar 2017

Side 8 af 9

Partnerne prioritering af de første 5 vigtigste projekter:

1. Græsningssamarbejde
2. Nordisk Biosfære Center og formidlingsmaterialer
3. Biosfære - ranger
4. Arternes database
5. Dark Sky kobles med Møn Biosfære

Supplerende udviklingstiltag i Møn Biosfæreområdet

Foreningen Nyord Ø/ v. Esther Malmberg:

Nedenstående er ideer, som opstod på Nyord i forbindelse med et udviklingsprojekt "Nyord, hva' nu?" (fra 2011 – 2013), men som endnu ikke er virkeliggjort (i ikke-prioriteret rækkefølge)

Etablering af landsby-/ø-pedeller i biosfæreområdet: Lokal løsning af renholdelses- og vedligeholdelsesopgaver samt forskellige serviceopgaver i landsbyer og på øer som Nyord og Bogø, finansieret gennem udlægning af visse kommunale opgaver samt medfinansiering fra lokale foreninger, virksomheder, evt. borgere.

Udvikling og etablering af bæredygtige tiltag til håndtering af landsbyernes spildevand indenfor biosfæreområdet

Udvikling og etablering af bæredygtig energiforsyning – især med tanke på landsbyer i biosfæreområdet – f.eks. fælles jordvarmeanlæg, evt. udnyttelse af havet til varmforsyning.

Demonstrationsområde Ulvhale/Nyord – i tilslutning til biosfærecentrets etablering udvikles projekt Naturlandbrug på Ulvhale/Nyord med (videre)udvikling af bæredygtig naturpleje og fødevarerproduktion i et defineret område med landbrugs- og naturarealer, som udgør et samlet økosystem, hvor der kan høstes og forarbejdes salgsprodukter med samtidig optimering af biodiversitet. Målet er et sammenhængende økologisk drevet natur- og landbrugsområde for Ulvhale, Nyord strandenge og Nyord højjord midt i et Natura 2000 område med mange beskyttelsestiltag og i tilslutning hertil skabelse af arbejdspladser.

Klintholm Gods/ v. Inger Marie Kirketorp Scavenius

Vi arbejder med et projekt til gæsterne på campingpladsen, som vi kalder "læren at finde vild". Ønsket med projektet er, at vi ønsker for vore gæster at de skal komme endnu mere ud i naturen og bruge den. Første skridt bliver at vi laver en slags grønsættebog, som indeholder brugbart information om fx forskellige typer af spiselige vilde planter og rødder, hvordan laver man forskellige typer af bål, information om dyreliv, Dark Sky, mm. Måske kunne det blive en del af aktiviteten "Nordisk biosfære Center". Vi kunne udvikle en nem og overskuelig lille lommebog i fællesskab.

Vi planer om at starte en kvægbesætning. Vi vil være et oplagt udviklingsprojekt for aktiviteten "Græsningssamarbejde". Vi er allerede i gang med at kigge på omlægning af nogle arealer til økologi, antal køer mm. Det kunne være meget spændende at starte et slagteri på Møn og vi har en kontakt til en driftig slagter i København, som kunne give slagteriet lidt "kant". Han arbejder på et nyt slagtekoncept, som kan være med at fortælle den gode historie.

Fugleværnsfonden v/ Kristian Dammand

Det måske af interesse, at vi arbejder på at få et helt nyt fugletårn op at stå på Nyord (hvor det gamle står), men det kræver lidt forarbejde (hvordan det skal se ud, materialer osv.), og om vi kan skaffe støtte til udgifterne.

status februar 2017

Side 9 af 9

